

giában, mint pl. Matija Bećković, Mića Danojlić, Matej Bor, Oskar Davičo, Karel Destovnik-Kajuh, Rade Drainac, Srećko Kosovel, Dušan Kostić, Slobodan Marković, Ivan Minatti, Rastko Petrović, Branko V. Radičević, Husein Tahmišić, Božidar Timotijević. Semmi-fele érzelmi momentum nem igazolhatja hiányukat, amikor antológiáról van szó. S amikor ezt kötelességünknek tartjuk megállapítani, nem hunyhatunk szemet afölött sem, hogy nem éppen antologikus nevek sorjáznak a *Csillagpor* lapjain: E. Čolaković, P. Gilevszki, Ivan Ivanji, Zoran M. Jovanović, V. Stahuljak, A. Stamac, A. Vangelov stb.

Az érzelmi viszonyuláshoz tér vissza mégis e sorok írója is: Csuka Zoltán fordítói teljesítményét, ezt a lenyűgöző terjedelmű és mélységesen elkötelezett világot nem aránytalanságaiban, hanem eredményeiben kell megítélnünk. Nem is vele, nem is egyéni szempontjaival

hadakoztunk, hanem egy alcímmel, amikor a fentieket papírra vetettük.

Az egyes költőkhöz írt könyvesszeti, életrajzi adatok általában alaposak, helytállóak, épp csak zavaró a belőlük kisejelő egyfajta elfogultság. Ilyesmikről van szó: »A? expresszionista versektől az onban — F. F. kiemelése — eljutott a szerb népének stílusában írt... költeményekig (Zarko Vasiljević); »első verskötetete még expresszionista volt, később megtalálta egyéni hangját« (A. B. Šimić); »versei nyelvi és stilisztikai szempontból igen kifinomultak, a lírai anyag ésszerű megközelítése azonban nem pótolja a költői lendületet és képzelőerőt« (Dušan Matic) stb. Ha például ennek az utóbbi megállapításnak hinnénk, alighanem holmi akarnoknak könyvelnénk el a modern szerb lírának ezt az óriását, s egyúttal olyan »ésszerű megközelítésű« költőalkatokban ingana meg a hitünk, mint volt Szabó Lőrinc vagy akár Babits Mihály.

FEHÉR FERENC

A SZÜLŐFÖLD MEGSZÁLLOTTJA

CS. SIMON ISTVÁN: *Utak keresztje*.
Forum, Újvidék, 1971.

Némely embert (s nemcsak művészt) oly nagy erővel tud kötni egy-egy vidék leigázó varázslata, oly intenzitással kihat ez a tájrajongás egész életmódjára is, annyira átitatja, kitölti teljességgel mindennapjait, hogy emléktára, élményanyaga erősen összefügg az általa megkedvelt és kiválasztott vidék külső, felületesebb és belső átérzéseinek jegyeivel, képleteivel.

Legtöbb esetben ez a választott vidék a szűkebb szülőföld tájéka.

Cs. Simon István közelmúltban megjelent kötetével ezt az állítást látszik igazolni.

Olyan művészbereknel, amilyen ő is, a főntebb említett tájvonzalom menthetetlenül fölszívódik művészi tevékenységébe, sőt gyak-

ran maga a táj jelenti a kizárólagos élményanyagot, ősforrást.

Cs. Simon Istvánt ezek közé a művészek közé kell sorolnunk. Ami őt elsősorban nyugtalanítja, az kétségtelenül a szülői táj rejtett, mind-egyedíg még kitakaratlan titka, ennek a titoknak mély értelmű föltárása és versbe sűrtése:

*a csanádi úton föltápázkodott
a nap
lassan
belém nőtt a táj*

válja a *Terján* című versében.

Elegendő hozzá egy-egy képelem, a természettől kölcsönzött gondolatpánhuzam, hogy telítetté, beértté válják a kikívánczó szavak végleges formája és tartalma. Ennyi éppen elég ahhoz, hogy megszüles-

sen a költemény. A tájhoz szorosan kapcsolódva, mintegy a táj képtartalmából sarjadva ki jelentkezik az igazi mondanivaló, sokszor a régmúlt vissza- és megidézése, az ősök és elődök szellemének megjelenítése. A képzélet játékaik fölfeledek a régmúlt történelmi korok és hangulatok emlékét, a szenvedő, fojtogatott elődök rokonszenves alakjait.

Cs. Simon azonban nemcsak az otthoni táj megbízható ismerője, nemcsak ezzel akar azonosulni, nemcsak meg akarja hallani ennek rejtett nyelvezetét. Költeményei a mediterrán vidékéről »csordultán lorcaiak«, fölhevítettek, telítettek. Mosztár városa, a költő hosszabb állomáshelye, elsősorban ugyancsak tájjellegével hat; a költői képeket, a belső, versbeli feszültséget a mediterrán légkör csak még jobban kiteljesíti, színesebbé, gazdagabbá teszi. Ezekben a versekben már sokkal több van, mint a pusztai tájleírás, a táj egyszerű és igénytelen kivetítése. Egyik négysorosa így hangzik:

P A R T R Ó L

*Mert láttam hogy nagyon
magamra maradtam
egy sírdíj kifejlesztette tvét
és fősóhajtott a tenger*

Idegenben van tehát, az idegen-ség terhe nehezedik rá, s így a sírály és a tenger megidézése által árulja el nagy-nagy magánosságát a remek miniatűrben. És tovább: Az ithonlét magányáról így vall:

T É L V A N

*tél van
a szikéséken szép kegyetlen
éhség
tél van
a csontodon didergő fehérség
fagy és kristályképzetek
tél van és ilyenkor kevésbé romlandók
a lányok és az ételek*

Az emberi és a költői magány hűséges és kifejező kivetítése egyébként sok esetben jelen van. Vagy az évszak rideg tükrébe ágyazva, vagy az utak, a fák, a flóra vigasztalan megfogalmazásában.

Verseit vizsgálgatva az a benyomásom, hogy Cs. Simon elsősorban a nyomasztó hangulatok költője, a sötét, szomorú színek keverőmestere. Legalábbis ezek a pesszimista jegyek azok, melyek túltengenek nála.

A jobbára rövid lélegzetű, de ennek ellenére is a teljesség érzését keltő költeményeiben az élet sötétebb, kiábrándítóbb oldalát világítja meg. Meg szeretné mutatni önmagát s ezen keresztül a vidék formálta ember profilját is.

Hogy milyen erőteljes, mennyire kizárólagos a táj szerepe csekélyszámú szerelmes versében is, az a *Sajdulás*, az elégikus hangú *És*, az *Ünnep után* és még néhány versében fejeződik ki legszembeötlőbben.

»Újra letöröltem a port a tájról... — vallja egy helyütt, s úgy érzem, hogy ars poeticájának méltán lehet ez a képletes két sor az alapköve.

Habár a vidék, a szülőföld megszállott énekese (már-már azt hínénk, megnyugvást talál környezetében), alkotásaira mégis a magánosság érzete, a szélmalomharc kísértő sejtelme nyomja rá bélyegét. Az elődkutatás, a szóképekbe rejtett-ültetett-sűrített dinamika, a kevés szóval sokat mondani szándéka és a meglehetősen gyakran túlsúlyba jutó halk malankólia az elsőkötetes Cs. Simon István művészetének főbb jellemvonása.

Érezni lehet, hogy kevésbé termékeny, mondanivalóját alapos műgonddal kidolgozó szerzőről van szó, aki, ha nem is fogja a nagy elődök, Ady és Lorca kezét, nem tudja még magát túltenni mestereinek közvetlen vagy közvetett hatásán. Éppen ezért mondhatjuk, hogy máris megtalálta sajátos, költői nyelvezetét, témavilágát, jellegzetes kifejező eszközeit.

Nehezen beérő költőről van szó.

Nyilván közel járok az igazsághoz, amikor azt mondom róla, hogy azok közé tartozik, akiknek polgári foglalkozása, közvetlen környezete s a lépten-nyomon megnyilvánuló, elmarasztaló előítéletek nagymértékben befolyásolhatják költői kibontakozását, a kialakuló arculat sajátos vonásait, intenzitását, idejét.

*Fekete úton
szétrebben a zöld
rám csordul az este
hűvös ögyelgés a táj
fekete úton megyek
mindenteg hogy merre
hűvös ögyelgés a táj
utak útvesztőjén a fekete út is
a növényektől az istenségig vezet
és békés tájaknak ácsol furcsa*

[Keresztetek]

A Vázlatok feketében befejező sorai ezek.

Kötetét lapozva a nyughatatlan, látomásos beletörődés, a már-már kilátástalan, keserű életérzés jegyeire bukkanhatunk.

Vajon a vidéken élés nyomasztó légköre, a már említett negatív előjelű előítéletek pergőtüze, vagy egyéb visszavető erő eredményezheti költőknél a jobbára sötét tónusú hangvételét?

Erre most még lehetetlenség bizonyossággal feleletet adni. Az elkövetkező időktől függ, lesz-e majd ereje, bátorsága leküzdeni az eddig is érvényben levő, fékező-visszartartó erőket, a lendületét meg-meg-törő objektív-szubjektív tényezők hatását.

*Rozsdavörös kiáltással
fonódtak a gyomok
köztük kallódok*

(Osz a réti majorban)

A versek egyoldalúságát, elszürkülő, szinte egyetlen és kizárólagos tájjellegét némiképp földolja ugyan például a *Csókai utca*, az *Opoporosz*, az *Adalékok* és még egynéhány hitelesnek érzett önvallomás. Ezek a versek — hisszük — Cs. Simon leendő költészetének előhang-

jai máris, ám a kötet teljességét, élményszuggeráló szándékát mégsem ellensúlyozhatják.

Az a meggyőződésünk, hogy a szerző idővel megtalálja egyéni kifejező eszközeit, változatosabb, többsíkúbb témakörét.

Erre enged következtetni néhány záróverse is.

Nem tudom elhinni, hogy vidéken (sőt éppen vidéken) ne születnének igazi jó, művészien átélt és kivetített írásművek.

A kedvezőtlen közeg bátor áttörésével az irodalmi centrumoktól távol élők még talán sokkal bensőségesebben, sűrítettebben, közvetlenebbül meríthetnek a népelet öröknek mondott forrásából, mint esetleg azok, akik már mindentől eltávolodtak és csak korai emlékenyagból táplálkoznak tudják átérzeni ezt a legtisztább, ihlető, zavar-talan emberi légkört.

A tetszetős kivitelű kis verses-könyvet Benes József festőművész színes rajzai teszik hangulatosabbá, érdekessé. Az emberi figura eltorzulásainak áttételes illusztrációi megfelelő mértékben és kellő hangulati szimbiózist teremtve ékelődnek a költemények közé.

MOLNÁR CS. ATTILA

AZ IDŐ HORDALÉKA ALÓL

BARANYINÉ MARKOV ZLATA: *Vergődés (Farkas Béla napjai)*.
Életjel Miniaturök 15. Szabadka 1971.

Nehéz lelki vívódásokkal jár harminc vagy negyven év távlatából egy olyan rendkívüli egyéniséget felidézni, aki ritka tehetségének örökbecsű darabjait úgy szórta el, mint egy ámokfutó. Ki tudja, mikor és merre járt, ki tudja, ismeretlen utain mit művelt, és ki tudja azt: mit hagyott el? Valahonnan el kell indulni, hogy megleljük a valódi nyomát, s közös birtokunkba kerüljön az, amit az olyan mostoha felszín vagy kíméletlenül eltorzít, mint sok mindent a múltból, vagy egyszerűen eltakar.

Ha zűrös, eredményekkel és félbeszakadt, megszakadt életekkel teli múltunkat nézzük, Baranyiné Markov Zlata művésznő egy rendkívül nehéz és küzdelmes szerepre vállalkozott. Az alkotóművész a kutató szerepére, a szobrászművésznő az agyagformáló pálcika, véső helyett a tollat vette a kezébe, hogy felvázolja, akár nőiesen értelmes töredékekben megörökítse azt, ami egy viharos életű ember éveiből megmenhethető, majdnem torzókhoz hasonló darabokból összerakható és az olvasóközönségnek átadható, hogy a